

Список використаних джерел

1. Загальна теорія права : підруч. / М. І. Козюбра, С. П. Погребняк, О. В. Цельєв, Ю. І. Матвєєва / За заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
2. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. Харків : Право, 2019. 520 с.
4. Кельман М. С., Стратонов В. М. Загальна теорія права : підруч. Вид. 6-те, допов. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 742 с.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

Мастеренко Денис Дмитрович,

здобувач вищої освіти
навчально-наукового експертно-
криміналістичного інституту
Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

професор кафедри теорії, історії
та філософії права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
історичних наук, доцент

Дорошук Ніна Олександрівна

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ

Воєнний стан є особливим правовим режимом, який запроваджується у державі в умовах збройної агресії, загрози нападу або небезпеки державній незалежності та територіальній цілісності країни [1, ст. 1]. Для України це питання набуло особливої актуальності після початку російської агресії у 2014 році та повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році. Саме тому дослідження історії становлення інституту воєнного

стану та його правових підстав має важливе значення для розуміння сучасного механізму забезпечення національної безпеки держави.

Історично інститут надзвичайних правових режимів бере свій початок ще з античних держав. У Стародавньому Римі в умовах воєнної небезпеки або внутрішніх заворушень сенат надавав диктатору надзвичайні повноваження для захисту держави. У подальшому в європейських країнах почали формуватися правові механізми, які дозволяли державній владі діяти швидше та ефективніше під час війни. У XIX – XX століттях більшість держав Європи вже мали законодавчо визначені процедури введення надзвичайного чи воєнного стану [2].

В Україні елементи воєнного стану існували ще в період перебування у складі Російської імперії. У XIX столітті царська влада застосовувала так звані режими «посиленої охорони» та «надзвичайної охорони» [3, с. 333]. Вони передбачали посилення контролю з боку військової адміністрації, обмеження діяльності громадських організацій та друкованих видань, а також можливість застосування військових судів.

У 1917–1921 роках українські уряди також змушені були застосовувати особливі правові режими для захисту державності. В умовах постійних бойових дій та політичної нестабільності керівництво Української Народної Республіки приймало акти, які посилювали роль військової влади та передбачали спеціальні заходи безпеки.

За радянських часів правове регулювання воєнного стану здійснювалося централізовано союзною владою. Конституція СРСР передбачала можливість введення воєнного стану в окремих місцевостях або на всій території держави у випадку війни чи загрози нападу. Проте на практиці цей інститут часто використовувався як інструмент політичного контролю та придушення опозиційних настроїв.

Після проголошення незалежності України у 1991 році виникла необхідність створення власної системи правового регулювання надзвичайних режимів. Важливим кроком стало ухвалення Конституції України 1996 року, яка закріпила основні засади введення воєнного стану. Відповідно до статті 106 Конституції України Президент України має право вводити воєнний стан у разі загрози нападу, небезпеки державній

незалежності або територіальній цілісності держави з подальшим затвердженням Верховною Радою України [4].

Подальший розвиток законодавства відбувся із прийняттям у 2015 р. Закону України «Про правовий режим воєнного стану». У законі визначено порядок введення воєнного стану, повноваження органів державної влади, військового командування та органів місцевого самоврядування. Крім того, закон встановлює перелік заходів, які можуть застосовуватися в умовах воєнного стану, зокрема комендантську годину, трудову повинність, перевірку документів та обмеження свободи пересування [1].

Особливе значення для розвитку інституту воєнного стану мали події 2014 року, коли Російська Федерація розпочала агресію проти України та окупацію частини українських територій. Саме тоді постала необхідність удосконалення механізмів національної безпеки та приведення законодавства у відповідність до реальних загроз [5, с. 144].

Уперше в сучасній історії України воєнний стан було запроваджено у листопаді 2018 року після нападу Російської Федерації на українські військові кораблі в районі Керченської протоки. Воєнний стан діяв протягом 30 діб у десяти областях України, що межували з Росією та Придністров'ям. Цей випадок став важливим етапом практичного застосування законодавства про воєнний стан.

24 лютого 2022 року після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації Президент України підписав Указ «Про введення воєнного стану в Україні» [6]. У той же день Верховна Рада України затвердила цей указ [7]. Воєнний стан був запроваджений на всій території держави та неодноразово продовжувався у зв'язку з триваючою збройною агресією.

В умовах воєнного стану держава отримала можливість оперативно координувати діяльність військових адміністрацій, Збройних Сил України та інших органів сектору безпеки і оборони. Було введено загальну мобілізацію, посилено контроль за стратегічними об'єктами, встановлено особливий режим в'їзду та виїзду в окремих регіонах.

Водночас навіть у період воєнного стану Конституція України гарантує захист основоположних прав людини. Не можуть бути обмежені право на життя, право на повагу до людської гідності, право на громадянство, право на судовий захист та низка інших

конституційних прав. Це підтверджує прагнення України залишатися демократичною та правовою державою навіть в умовах війни.

Отже, інститут воєнного стану має тривалу історію становлення та розвитку. Його сучасне правове регулювання базується на Конституції України, міжнародних принципах права та спеціальному законодавстві. Воєнний стан став важливим елементом механізму захисту державного суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

2. Науковий твір «Мультимедійний навчальний посібник» Історія держави та права зарубіжних країн № 73374 / О. І. Анатольєва, Н. О. Дорошук, Ю. А. Миронець. 2017. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/idpzk/media/mult_2_2.pdf

3. Історія держави і права України. Підручник. У 2-х т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. Том.1. Київ: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 656 с. URL: https://sites.znu.edu.ua/ua_statehood_history/sereda/Microsoft_Word_-_storVya_derzhavi_V_prava_ukra_ni__za_red__v_ya__tatsVya__t__l_.pdf

4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

5. Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. Київ : Центр Разумкова, 2018. 236 с. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=gJtn7eEAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=gJtn7eEAAAAJ:PVgj2kMGcgYC

6. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>

7. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20>